

EN AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE EKONOMİK ÖZGÜRLÜĞÜN GELİR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE IMPACT OF ECONOMIC FREEDOM ON INCOME IN LEAST DEVELOPED COUNTRIES

Taner GÜNEY*

* Yrd. Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
tanerguney@kmu.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın amacı en az gelişmiş ülkeler (EAGÜ)lerde ekonomik özgürlüğün kişi başına düşen gelir üzerindeki etkisini analiz etmektir. Bu amaçla EAGÜ 21 ülke için, 1970-2014 döneminde, Genelleştirilmiş En Küçük Kareler yöntemiyle tahminler yapılmıştır. İki farklı ekonomik özgürlük değişkeninin kullanıldığı tahmin sonuçlarına göre, ekonomik özgürlük kişi başına gelir üzerinde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Buna göre ekonomik özgürlük düzeyi kişi başına gelir düzeyinin yükselmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla EAGÜ'lerde ekonomik özgürlük düzeyinin yükseltilmesine neden olacak politikaların hayata geçirilmesi kişi başına gelir düzeyinin yükselmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: *Kişisel Gelir, Ekonomik Özgürlük, En Az Gelişmiş Ülke, Panel Veri.*

Jel Kodları: *O47, F15, O47, C33.*

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze the impact of economic freedom in least developed countries (LDC) on per capita income. For this purpose, estimates were made through the Generalized Least - Square Method for 21 LDC'-s during the period of 1970-2014. According to the results of this estimate, which used two different economic freedom variables, economic freedom has a positive and statistically significant impact on per capita income. Accordingly, the level of economic freedom causes an increase in per capita income. Therefore, materialization of policies in LDC'-s that will increase the level of economic freedom may contribute to an increase in per capita income.

Keywords: *Personal Income, Economic Freedom, Least Developed Countries, Panel Data.*

Jel Codes: *O47, F15, O47, C33.*

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun yaklaşık %12'sini oluşturan en az gelişmiş ülke (EAGÜ)'ler dünyadaki en fakir, en geri kalmış ve dünya ekonomik sistemine yeterince adapte olamamış ülkeler için kullanılan bir terimdir (Bakan ve Kocağ, 2012). Bu grupta olan ülkelerde bireyler günde bir doların bile altında gelirle yaşamlarını idame etmeye çalışmaktadır. Üstelik dünyadaki EAGÜ sayısı geçmişten

günümüze artış göstermektedir. Birleşmiş Milletler (BM)'in 1971'de yaptığı En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'na 25 ülke katılmışken, günümüzde bu ülkelerin sayısı 48'e çıkmıştır. Yaklaşık 1 milyar insanın yaşadığı bu ülkeler, diğer gelişmekte olan ülkelere göre daha fazla ve daha farklı desteğe muhtaç durumundadır. Çünkü EAGÜ'lerde düşük gelir, iktisadi ve ekolojik kırılganlık ve düşük insani gelişme düzeyi bir arada

bulunmaktadır (Arda, 2011). Bu üç özellik nedeniyle EAGÜ'lerin dünya ticaretinden aldığı pay oldukça düşük bir düzey olan %1 civarındadır (Pham, 2016).

Diğer yandan sayıları özellikle son yıllarda hızla artan ampirik çalışmalar, ülkeler arasındaki ekonomik performans farklılaşmasının ekonomik özgürlükler ile açıklanabileceğini göstermektedir (Sturm ve De Haan, 2001). Bu yönde yapılan çalışmalara göre, diğer ülkelere oranla, ekonomik özgürlük düzeyi yüksek olan ülkelerde gelir düzeyi daha yüksek, ekonomik büyüme oranı daha hızlı, işsizlik düzeyi daha düşük, sermaye birikimi daha fazla ve yolsuzluk oranı daha azdır (Henry, 2003; Barro, 2001). Bu nedenle bu çalışmanın amacı EAGÜ için ekonomik özgürlüğün kişi başına düşen gelir düzeyi üzerindeki etkisini analiz etmektir. Değerlerine ulaşılabilen 21 ülkenin verisi ile, 1975-2014 yıllarını kapsayan dönemde, Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GEKK) yöntemi kullanılarak tahminler elde edilmiştir. İki ayrı ekonomik özgürlük verisinin dahil edildiği tahmin sonuçlarına göre, iki ekonomik özgürlük değişkeni de kişi başına düşen gelir üzerinde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Buna göre EAGÜ'lerde ekonomik özgürlük düzeyinin yükselmesi kişi başına gelirin artmasına neden olmaktadır.

Altı bölümden oluşan çalışmanın ikinci bölümünde EAGÜ'lerin temel ekonomik sorunları ve ekonomik özgürlük düzeyleri, üçüncü bölümde ilgili literatür, dördüncü bölümde veriler ve model açıklanmaktadır. Beşinci bölümde ekonomik özgürlüğün kişi başına düşen gelir üzerindeki etkisine ilişkin ekonometrik analiz sonuçlarına yer verilmektedir. Çalışma sonuç ve değerlendirme kısmı ile son bulmaktadır.

2. EAGÜ'LERDE TEMEL EKONOMİK SORUNLAR VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜK DÜZEYİ

Az gelişmişlik göreceli bir kavramdır ancak S. Kuznets'in yaptığı az gelişmişlik tanımı, az gelişmişliğin çeşitli boyutlarını ele aldığı için, oldukça kullanışlıdır. Kuznets az gelişmişliği ülkelerin gelişmişlik düzeyi, kaynak kullanımının potansiyeli ve bireylerin temel ihtiyaçlarının kullanılma derecesi olmak üzere üç kriterle tanımlamaktadır. En az gelişmiş ülkeler bu üç kriterde en sonda olan ülkelerdir (Han ve Kaya, 2008). BM'nin yaptığı sınıflamaya göre ise kişi başına gelir düzeyi 1000 doların altında olan ülkeler bu gruptadır (Karagül, 2010). Tablo 1 BM sınıflamasına göre EAGÜ'ler grubunda olan ülkeleri ve bu ülkelerin ekonomik özgürlük düzeylerini göstermektedir. Tabloda gösterilen EAGÜ'ler buldukları kıtaların iç kesimlerine hapsolmuş durumda oldukları için coğrafi olarak dünya pazarlarına uzak kalmaktadır. Bu nedenle dünya pazarlarına açılan limanları olan ülkelere bağımlı durumdadırlar (Arslan, 2010).

Diğer yandan İslam Ülkeleri İçin İstatistiki, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC, 2009)'e göre EAGÜ'lerin baş etmesi gereken sorunlar sadece bunlar da değildir. SESRIC (2009)'e göre EAGÜ'lerin en önemli sorunlarından bir tanesi ihracatlarının büyük oranda temel ham maddelere bağlı olmasıdır. Genel olarak her türlü sanayi temel ham hammaddesinden oluşan ihracat ürünleri ekonomik konjonktürdeki değişimler, dünya talebindeki dalgalanmalar, spekülatif amaçlı yatırımlar gibi nedenlerle istikrarsız bir yapıya sahiptir. İstikrarsız ihracat yapısı EAGÜ'lerin dış ticaret hadlerinin bozulmasına neden olmaktadır. SESRIC (2009)'e göre EAGÜ'lerin bir diğer problemi yetersiz finansman ve buna bağlı olarak ortaya çıkan dış borç ve ödemeler dengesi sorunudur. EAGÜ'lerde gelir düzeyi düşük olduğu için tasarruflar da düşük, yatırım seviyesi ise yetersizdir. Dolayısıyla, EAGÜ'ler artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamakta kullanılması gereken finansmandan yoksundur. Bu

nedenle, finansman açığını karşılamak için sürekli dış kaynaklara başvurmak zorunda kalan EAGÜ'lerin dış borçları da artış eğilimine girmektedir. Bir yandan dış borçların artması diğer yandan düşük kar marjı ile ihraç edilen mallardan elde edilen düşük gelir nedeniyle ödemeler dengesi de giderek bozulmaktadır. Tüm bu sorunların sonucu olarak EAGÜ'ler ödemeler

dengesini düzeltmek için ithal ikameci bir büyüme politikası benimsemiştir. İktisadi bağımsızlığı ithal ikameci büyüme politikasında gören EAGÜ'ler böylece uluslararası ekonomik sistemden koparak içine kapalı, ihracatı istikrarsız, finansmanı yetersiz, dış borcu yüksek ve ödemeler bilançosu bozuk birer ekonomi haline gelmiştir.

Tablo 1: En Az Gelişmiş Ülkeler ve Ekonomik Özgürlük Düzeyleri

Ülkeler	FI*	HF*	Ülkeler	FI*	HF*
Afganistan	-	-	Madagaskar	6,54	61,7
Angola	5,08	47,7	Malawi	5,79	55,4
Bangladeş	6,35	54,1	Mali	5,97	55,5
Benin	6,22	57,1	Moritanya	5,63	53,2
Butan	7,07	56,7	Mozambik	5,81	55
Burkina Faso	6,02	58,9	Myanmar	5,39	-
Burundi	6,05	51,4	Nepal	6,54	50,1
Kamboçya	7,20	57,4	Nijer	6,05	55,1
Orta Africa Cum.	5,01	46,7	Ruanda	7,38	64,7
Çad	5,12	44,5	Sao Tome ve Prinsip	-	48,8
Komoros	-	51,4	Senegal	6,42	55,4
Kongo Demokratik Cum.	5,49	40,6	Sierra Leone	5,92	50,5
Jibuti	-	55,9	Solomon Adaları	-	46,2
Ekvatoryal Gine	-	-	Somali	-	-
Eritre	-	38,5	Güney Sudan	-	-
Etiyopya	5,60	50	Sudan	-	-
Gambia	7,11	59,5	Timor-Leste	6,14	43,2
Gine	5,10	53,5	Togo	5,89	49,9
Gine-Bisse	6,08	51,3	Tuvalu	-	-
Haiti	6,99	48,9	Uganda	7,34	59,9
Kiribati	-	46,3	Tanzania Birleşik Cum.	6,84	57,8
Lao Dem. Halk Cum.	-	51,2	Vanuatu	-	59,5
Lesoto	6,66	49,5	Yemen	6,44	55,5
Liberya	7,22	52,4	Zambia	7,04	60,4

Kaynak: BM (Mayıs 2016 Tarihi İtibarıyla). *2014 Yılı Değerleri, HF: Heritage Foundation, FI: Freaser Institute.

Ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyi Heritage Foundation (HF) ve Wall Street Journal ortak çalışmasının yanı sıra, James Gwartney, Robert Lawson ve Joshua Hall'ın katkılarıyla Freaser Institute (FI) tarafından da ölçülmektedir. Bu iki endeks genel olarak ülkelerin politikalarının ve kurumlarının ekonomik özgürlüğü ne derecede destekleyici olduklarını ölçmektedir (Gwartney vd., 2015; Heritage Foundation, 2016). Ancak EAGÜ'ler kapalı birer ekonomi özelliğine sahip olduğu için,

ülke ekonomilerinin uluslararası ekonomik sisteme entegrasyonu özendirerek ekonomik özgürlük düzeyinin yükselmesini sağlayacak politikaların desteklenmesi oldukça güçtür. Çünkü uluslararası ekonomik sisteme açık bir ekonomide bireylerin tercih özgürlüğü, piyasa şartlarında yapılan mübadele, özel mülkiyet hakkı, kişisel güvenlik ve serbest rekabet piyasasının varlığı ekonomik özgürlüğün temel bileşenlerindedir (De Haan, Lundström ve Sturm, 2005; Gwartney ve

Lawson, 2003; North, 1990). Tablo 1'de de görüldüğü gibi, EAGÜ'lerin yukarıda sayılan sorunları ekonomik özgürlük değerlerini de etkilemektedir. FI'nın ekonomik özgürlük ölçümü 0 ile 10 arasında, HF'nin ekonomik ölçümü ise 0 ile 100 arasında değişmektedir. Değerler yükseldikçe ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyi de yükselmektedir. FI'nın verilerine göre Orta Afrika Cumhuriyeti (Central African Republic), HF'nin verilerine göre ise Eritre (Eritrea) en düşük ekonomik özgürlük düzeyine sahipken, hem FI hem

3. İLGİLİ LİTERATÜR

Ekonomik özgürlüklerin endeksler yardımıyla ölçülmeye başlanması 1990'lı yıllara denk geldiği için, ekonomik özgürlük ile ilgili çalışmalar özellikle 1990'lı yıllardan itibaren artış göstermiştir (Doucouliagos ve Ulubaşoğlu (2006). Yapılan çalışmalar, genel anlamda, ekonomik özgürlük düzeyinin gelir ve ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde etkide bulunduğunu ortaya koymuştur. Ancak ekonomik özgürlük ile büyüme arasında herhangi bir ilişki bulamayan hatta negatif yönlü ilişki bulan çalışmalar da bulunmaktadır. Ekonomik özgürlük ile büyüme arasında herhangi bir ilişki bulamayan çalışmalara örnek olarak Carlsson ve Lundström (2001), Sturm vd. (2002), Ismail (2010) ve Pourshahabi vd. (2011) gösterilebilir. Ekonomik özgürlük ile büyüme arasında negatif yönlü ilişki olduğunu belirten çalışmalara örnek olarak ise Santhirasegaram (2007) ve Sarıbaş (2009) gösterilebilir.

Ekonomik özgürlüğün gelir ve ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde etkide bulunduğunu belirten çalışmalardan biri olan Islam (1996), 28'i düşük gelirli, 43'ü orta gelirli ve 23'ü yüksek gelirli olmak üzere toplam 94 ülkenin, 1980-1992 dönemini kapsayan verileri ile yaptığı analizde, düşük gelirli ülkelerde ekonomik özgürlüğün kişi başına gelirin artmasına neden olduğunu ortaya koymuştur. Bir diğer çalışmada Ayal ve Karras (1998) ekonomik özgürlük ile kişi başına gelir

de HF'nin verilerine göre, Ruanda (Rwanda), en yüksek ekonomik özgürlüğüne sahip olan EAGÜ'dür. Talodan da görüldüğü gibi diğer EAGÜ'lerin ekonomik özgürlük düzeyi, iki ayrı ölçüme göre de, ortalama değerler olan 5 ve 50'ye yakındır. Dolayısıyla temel ham maddelere bağlı ihracat, yüksek dış borç, bozuk dış ticaret hadleri, ithal ikameci büyüme ve uluslararası ekonomik sistemden uzak olma gibi sorunlar nedeniyle, EAGÜ'lerin ekonomik özgürlük düzeyleri de yüksek değildir.

ilişkisini 58 ülke için ele almıştır. 1975-1990 dönemi için yapılan analize göre, ele alınan ülkelerde, ekonomik özgürlük düzeyi yükseldiğinde kişi başına gelir düzeyi artmaktadır.

De Haan ve Sturm (2000) ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele aldığı çalışmasında, 1975-1990 döneminde 80 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için, ekonomik özgürlük düzeyi ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir. De Haan ve Sturm (2000)'ya yakın bir çalışma olan Gwartney vd. (2004), ülkeler arasında ortaya çıkan ekonomik büyüme farklılıklarını ekonomik özgürlükle açıklamaya çalışmıştır. Çalışmada 1980-2000 döneminde 99 ülke verisi ile yapılan tahminlere göre, ekonomik büyümeyi pozitif yönlü etkileyen ekonomik özgürlük, ele alınan ülkeler arasındaki büyüme farklılıklarının en önemli sebebi durumundadır. Bir diğer çalışmada Justesen (2008), ekonomik özgürlük bileşenleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 72 ülke için analiz etmiştir. 1970-1999 dönemini kapsayan analiz sonuçlarına göre ekonomik özgürlük bileşenlerinin tümü yerine bazıları ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir.

Yalman vd. (2011) Türkiye ve bazı Latin Amerika ülkelerinde ekonomik özgürlük düzeyinin ekonomik büyümeyi hangi yönde etkilediğini analiz etmiştir. 2000-2006 yıllarını kapsayan analiz bulguları Türkiye ve Arjantin, Brezilya, Şili gibi Latin Amerika ülkelerinde ekonomik özgürlüğün

En Az Gelişmiş Ülkelerde Ekonomik Özgürlüğün Gelir Üzerindeki Etkisi

ekonomik büyümeyi pozitif yönlü etkilediğini ortaya koymuştur. Bir diğer çalışmada Cebula (2013), 2002-2006 döneminde OECD üyesi ülkelerde ekonomik özgürlük ile kişi başına reel GSYİH ilişkisini ele almıştır. Çalışmada elde edilen tahmin sonuçlarına göre, OECD üyesi ülkelerde ekonomik özgürlük düzeyinin yükselmesi kişi başına reel GSYİH düzeyinin yükselmesine neden olmaktadır. Son olarak, 81 ülkenin 2000-2010 dönemindeki verileri ile ekonomik özgürlüğün kişi başına GSYİH üzerindeki etkisini analiz eden Çetin (2013), ekonomik özgürlüğün kişi başına geliri pozitif yönlü etkilediğini belirtmiştir.

Yukarıda sıralanan çalışmalara benzer şekilde Heckelman (2000), Heckelman ve Stroup (2000), Ali ve Crain (2001, 2002), Powell (2003), Gwartney vd. (2006), Clark ve Lawson (2008), Liu ve Riyanto (2009), Mathers ve Williamson (2011), Ashby vd. (2013), Belasen ve Hafer (2013), Mulholland ve Hernandez-Julian (2013), Akıncı vd. (2014), ve Işık (2016)'da ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü etkide bulunduğunu ortaya koymuştur.

4. VERİ SETİ VE YÖNTEM

EAGÜ'lerde ekonomik özgürlüğün kişi başına gelir üzerindeki etkisini analiz etmek için, verilerine ulaşılabilen 21¹ ülkenin 1975-2014 dönemindeki değerleri kullanılarak, dengesiz panel veri yöntemi ile aşağıdaki çok değişkenli model tahmin edilecektir:

$$KBG_{it} = \beta_1 \text{Özgürlük}_{it} + \beta_2 \text{Enflasyon}_{it} + \beta_3 \text{Yatırım}_{it} + \beta_4 \text{Nüfus}_{it} + \beta_5 \text{Harcama}_{it} + \varepsilon_{it}, \quad (1)$$

burada, i birim sayısını, t zaman aralığını, ε ise hata değerini ifade etmektedir. KBG kişi başına düşen GSYİH'nın logaritmasını,

¹ Bu çalışmada verilerine ulaşılabilen şu ülkeler analizlere dahil edilmiştir: Bangladesh, Benin, Burundi, Central African Republic, Chad, Dem. Rep Of The Congo, Guinea-Bissau, Haiti, Madagascar, Malawi, Mali, Myanmar, Nepal, Niger, Rwanda, Senegal, Sierra Leone, Togo, Uganda, Tanzania ve Zambia.

Özgürlük çalışmada ele alınan ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyini, Enflasyon ülkelerin tüketici fiyat endeksi cinsinden enflasyon oranını, Yatırım doğrudan yabancı yatırımların logaritmasını, Nüfus ülkelerdeki nüfus artış oranını ve son olarak Harcama kamunun yaptığı nihai harcama toplamının GSYİH'ya oranını ifade etmektedir. Özgürlük değişkeni dışında, bağımsız değişken olarak kullanılan Enflasyon, Yatırım, Nüfus ve Harcama'nın 1975-2014 yıllarını kapsayan verileri Dünya Bankası'ndan (WB) alınmıştır.

Bu çalışmada iki Özgürlük değişkeni kullanılacaktır. Bunlardan biri HF tarafından yayınlanan ekonomik özgürlük verileri, bir diğeri ise James Gwartney, Robert Lawson ve Joshua Hall'ın katkılarıyla FI tarafından yayınlanan ekonomik özgürlük verileridir. 1995 yılından beri yayınlanan HF endeksi 10 adet alt bileşenden oluşmaktadır. Bunlar tarifelerin düzeyi, sermaye girişleri ve yabancı yatırımlar için konulan kısıtlamalar, karaborsa oluşumu, vergileme, kamunun ekonominin içerisindeki büyüklüğü, enflasyon oranının ortalaması, ücret ve fiyat kontrolleri, bankacılık sektörünün bağımsızlığı ve son olarak regülasyonlar ve mülkiyet haklarıdır. 1970 yılından itibaren yayınlanmaya başlayan FI endeksi ise kamu harcamaları, vergiler ve kamu girişimleri; hukuki yapı ve mülkiyet haklarının güvence altına alınması; güçlü paraya erişim; uluslararası ticaret özgürlüğü ve kredi ve işgücü piyasalarına ve işletmelere yönelik regülasyonlar olmak üzere 5 alt değişkenin ortalaması olarak hesaplanmaktadır.

Bu iki ekonomik özgürlük değişkeni ile KBG arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla oluşturulan (1) nolu modelin tahmini için Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GEKK) yöntemi tercih edilmiştir. Hsiao (2003)'e göre panel veri analizlerinde değişen varyans ve oto korelasyon sorunları ortaya çıkabilir ve GEKK, bu sorunların varlığında bile tutarlı ve etkin tahminçiler verebilen bir yöntemdir. Çalışmada F testi, havuzlanmış model ile bir yönlü ve iki yönlü sabit etki modeli arasında, LM testi

ise rassal etkilerin varlığı halinde, havuzlanmış model ile bir yönlü ve iki yönlü rassal etki modelleri arasında uygun modelin seçiminde kullanılmıştır.

Değişkenlerin durağanlık testleri için Levin, Lin ve Chu t (LLC), Im, Pesaran ve Shin W (IPS), ADF-Fisher Ki-kare (ADF-F), PP-Fisher Ki-kare (PP-F) testleri yapılmıştır.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Katsayıları

	KBG	Özgürlük k_{FI}	Özgürlük $_{HF}$	Enflasyon n	Yatırım	Nüfus	Harcama a
Ort.	5,670	5,080	52,689	57,252	16,793	2,573	12,285
Maks.	7,517	7,676	66,600	23773	21,679	7,988	63,935
Mini.	4,054	2,762	33,500	-35,836	4,605	-6,342	0,000
Stan. S.	0,590	1,083	6,370	858,64	2,448	0,962	5,125
N	780	755	360	801	760	945	796
KBG	1						
Özgürlük$_{FI}$	0,57	1					
Özgürlük$_{HF}$	0,27	0,45	1				
Enflasyon	-0,18	-0,24	-0,25	1			
Yatırım	0,59	0,44	0,57	-0,06	1		
Nüfus	-0,15	0,03	-0,12	-0,03	0,11	1	
Harcama	-0,19	0,13	-0,15	-0,15	-0,28	0,30	1

(Tatoğlu, 2012: 219). Hausman testi ise sabit etkiler (FE) ve rassal etkiler (RE) modelleri arasında seçim yapabilmek için kullanılmıştır. Tablo 2 bu çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin istatistik özetlerini ve korelasyon katsayılarını göstermektedir. Tabloda Özgürlük $_{FI}$ FI tarafından yayımlanan ekonomik özgürlük değişkenini Özgürlük $_{HF}$ ise HF tarafından yayımlanan ekonomik özgürlük değişkenini göstermektedir.

Tablo 2'ye göre ekonomik özgürlük değişkenleri olan Özgürlük $_{FI}$ ve Özgürlük $_{HF}$ ile kişi başına düşen geliri gösteren KBG arasında pozitif yönlü bir benzeşme bulunmaktadır. Özgürlük $_{FI}$ ile KBG arasındaki pozitif yönlü benzeşme düzeyi, diğer bir ekonomik özgürlük değişkeni olan Özgürlük $_{HF}$ ile KBG arasındaki benzeşme düzeyinden fazladır. Diğer bağımsız değişkenlerden Yatırım değişkeni ile KBG

arasında pozitif yönlü bir korelasyon varken, Enflasyon, Nüfus ve Harcama değişkenleri ile KBG arasında negatif yönlü korelasyon bulunmaktadır. Değişkenlerin aldığı işaretler literatür ile (Tunçsiper ve Biçen, 2014; Çetin, 2013) uyumludur.

5. TAHMİN SONUÇLARI

Tablo 3 bu çalışmada kullanılan değişkenlerin birim kök testleri tahminlerini göstermektedir. Tabloya göre KBG, Özgürlük $_{FI}$ ve Nüfus değişkeni tüm test tahminlerinde 1. Fark düzeyinde durağandır. LLC, IPS, ADF-F ve PP-F test sonuçlarına göre Özgürlük $_{HF}$, Enflasyon ve Harcama değişkenleri Düzey'de durağandır. Yatırım değişkeni ise LLC, IPS ve ADF-F tahminlerine göre Düzey'de, PP-F test sonuçlarına göre 1.Fark'ta durağandır.

En Az Gelişmiş Ülkelerde Ekonomik Özgürlüğün Gelir Üzerindeki Etkisi

Tablo 3: Birim Kök Testleri Tahminleri

	LLC		IPS	
	Düzye	1. Fark	Düzye	1. Fark
KBG		-20.916*		-21.670*
Özgürlük _{FI}		-24.961*		-22.037*
Özgürlük _{HF}	-2.567**		-1.865***	
Enflasyon	-12.834*		-12.180*	
Yatırım	-3.305*		-1.840***	
Nüfus		-10.200*		-15.683*
Harcama	-3.332*		-3.086**	
	ADF-F		PP-F	
	Düzye	1. Fark	Düzye	1. Fark
KBG		424.728*		680.247*
Özgürlük _{FI}		441.581*		460.543*
Özgürlük _{HF}	58.204***		59.869***	
Enflasyon	233.595*		230.216*	
Yatırım	58.460***			674.190*
Nüfus		331.094*		97.260*
Harcama	79.701*		77.659*	

Not: * $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.05$

Tablo 4'te, ekonomik özgürlük değişkenleri olan Özgürlük_{FI} ve Özgürlük_{HF} ile diğer bağımsız değişkenlerin KBG üzerindeki etkisini gösteren tahmin sonuçları raporlanmıştır. Tabloya göre 1. sütun Özgürlük_{FI} ile diğer bağımsız değişkenlerin KBG üzerindeki etkisini, 3. sütun Özgürlük_{HF} ile diğer bağımsız değişkenlerin KBG üzerindeki etkisini göstermektedir. 2. sütunda yalnızca Özgürlük_{FI}'nin KBG üzerindeki etkisi, 4. sütun ise yalnızca Özgürlük_{HF}'nin KBG üzerindeki etkisine ilişkin tahminler yer almaktadır. Tablo 4'te de görüldüğü gibi Hausman testi sonuçlarına göre tüm sütunlarda sabit

etkiler (FE) modeli tercih edilmiştir. Sabit etkiler modellerinde tek yönlü sabit etkilerin var olduğunu kanıtlamak için kullanılan F_{period} testi tahminleri, bütün modellerde tek yönlü sabit etkilerin var olduğunu göstermektedir.

Özgürlük_{FI} ile diğer bağımsız değişkenlerin KBG üzerindeki etkisini gösteren 1. sütundaki tahmin sonuçlarına göre, Özgürlük_{FI} KBG üzerinde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak oldukça anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu sonuca göre EAGÜ'lerde ekonomik özgürlük düzeyinin yükselmesi kişi başına düşen gelir düzeyinin artmasına neden olmaktadır.

Tablo 4: Ekonomik Özgürlük ve Gelir İlişkisi Tahminleri

	1	2	3	4
Özgürlük _{FI}	0.1024* (0.0220)	0.1786* (0.0155)		
Özgürlük _{HF}			0.0134* (0.0026)	0.0174* (0.0021)
Enflasyon	-0.0012 (0.0007)		-0.0013*** (0.0006)	
Yatırım	0.0671* (0.0102)		0.0001*** (0.0005)	
Nüfus	-0.05434** (0.0170)		-0.0111 (0.0142)	
Harcama	-0.0065 (0.0044)		-0.0372* (0.0028)	
Sabit	4.3663* (0.1823)	4.8771* (0.0215)	5.7256* (0.1295)	5.0821* (0.1143)
Hausman Model	32.107* FE	19.509* FE	209.56* FE	9.912** FE
F _{period}	3.435*	5.334*	11.497*	11.976*
F istatistiği	13.756*	13.536*	17.661*	13.552*
R ²	0.603	0.485	0.604	0.475
D. R ²	0.560	0.449	0.570	0.440
Gözlem Sayısı	442	615	302	320

Not: Parantez içindeki değerler standart hata tahminleridir. * $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.05$

Diğer yandan, Özgürlük_{FI} dışındaki diğer bağımsız değişkenler Tablo 1'de gösterilen işaretleri almıştır. Enflasyon, Nüfus ve Harcama değişkenleri KBG üzerinde negatif yönlü etkiye sahip iken, Yatırım değişkeni KBG üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahiptir. KBG üzerinde negatif etkiye sahip değişkenlerden sadece Nüfus değişkeninin negatif yönlü etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır. Bununla birlikte Yatırım değişkeni de KBG üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, Özgürlük_{FI} değişkeninin KBG üzerindeki pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı etkisi 2. sütundaki tahminlerde de varlığını sürdürmektedir. 2. sütundaki bulgulara göre Özgürlük_{FI} değişkeni EAGÜ'lerde KBG'in yaklaşık %45'ini açıklamaktadır. Özgürlük_{FI} değişkeninin bu açıklama gücü, bir diğer ekonomik özgürlük değişkeni olan Özgürlük_{HF}'nin açıklama gücü ile oldukça yakındır. Tabloda 4. sütundan da görüleceği gibi, Özgürlük_{FI}'aya benzer biçimde, Özgürlük_{HF}'nin KBG üzerindeki etkisi de pozitif yönlü ve istatistiksel olarak oldukça

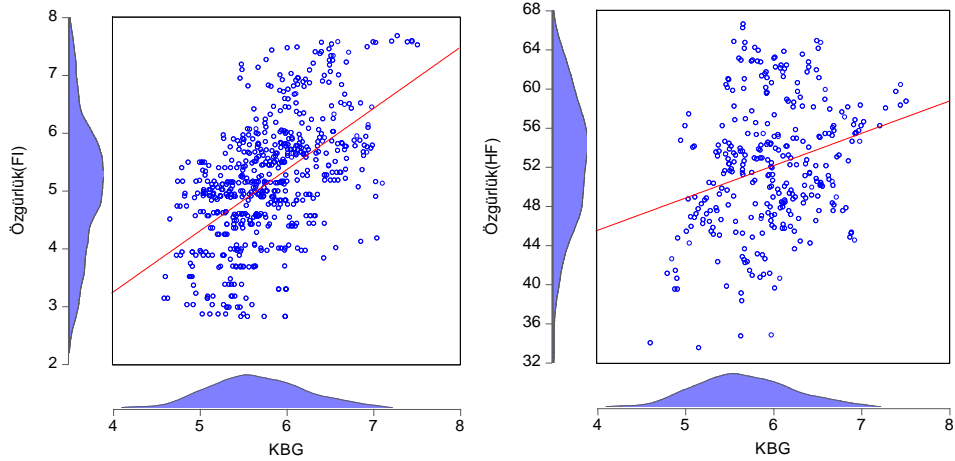
anlamlıdır. Yine Özgürlük_{HF} değişkeni EAGÜ'lerde KBG'in yaklaşık %45'ini açıklamaktadır. Özgürlük_{HF} değişkeni 3. sütundan da, KBG üzerindeki pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. 3. sütunda diğer bağımsız değişkenlerden Enflasyon ve Harcama 1 sütundaki tahminlerde olduğu gibi, KBG'i negatif yönlü etkilemektedir ancak bu etki istatistiksel olarak anlamlı hale gelmiştir. Yatırım değişkeni ise 1. sütundaki tahmine benzer biçimde KBG üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahiptir.

Şekil 1 bu çalışmada kullanılan iki ekonomik özgürlük değişkeni ile KBG arasındaki ilişkinin grafiğini göstermektedir. Grafiklerden de görüleceği gibi ekonomik özgürlük değişkenleri ile KBG arasındaki ilişki pozitif yönlüdür. Ancak Özgürlük_{FI} değişkeni ile KBG arasındaki pozitif yönlü ilişki, Özgürlük_{HF} değişkeni ile KBG arasındaki pozitif yönlü ilişkiden daha belirgindir. Özgürlük_{FI} değişkeni ile KBG değerleri regresyon doğrusuna daha yakın dağılmıştır. Bu durum Tablo 1'de gösterilen koralasyon

En Az Gelişmiş Ülkelerde Ekonomik Özgürlüğün Gelir Üzerindeki Etkisi

katsayıları ile tutarlıdır. Çünkü daha önce $\text{Özgürlük}_{\text{HF}}$ değişkeninden oldukça de söylendiği gibi $\text{Özgürlük}_{\text{FI}}$ değişkeninin KBG ile olan koralasyon katsayısı yüksektir.

Şekil 1: Ekonomik Özgürlük ve KBG İlişkisi

Ekonomik özgürlük değişkenlerinin parametre tahminlerine bakıldığında bu durum daha iyi anlaşılabilir. Tablo 4'te 2.sütunda görüldüğü gibi, $\text{Özgürlük}_{\text{FI}}$ değişkeninin KBG üzerindeki etkisine ilişkin parametre değeri 0.1736 iken, Tablo 4'te 4.sütunda görüldüğü gibi $\text{Özgürlük}_{\text{HF}}$ değişkeninin KBG üzerindeki etkisine

ilişkin parametresi bundan oldukça düşük bir değer olan 0.0174'tür. Dolayısıyla bu iki ekonomik özgürlük değişkeninden $\text{Özgürlük}_{\text{FI}}$ 'daki bir birimlik değişme, EAGÜ'lerde kişi başına geliri, $\text{Özgürlük}_{\text{HF}}$ 'den çok daha güçlü bir şekilde etkilemektedir.

6. SONUÇ

Bu çalışmanın amacı en az gelişmiş ülke konumundaki ülkelerde ekonomik özgürlüğün gelir üzerindeki etkisini analiz etmektir. Bu amaçla verilerine ulaşılabilen 21 ülkenin 1970-2014 dönemini kapsayan verileri kullanılarak GEKK tahminleri elde edilmiştir. İki farklı ekonomik özgürlük değişkeninin kullanıldığı çalışmada elde edilen tahminlere göre, en az gelişmiş ülkelerdeki ekonomik özgürlük düzeyi kişi başına gelir üzerinde pozitif yönlü etkiye sahiptir. Ekonomik özgürlüğün kişisel gelir üzerindeki pozitif yönlü bu etkisi iki ekonomik özgürlük değişkeni için de geçerlidir. Literatürdeki çalışmalarla benzerlik gösteren bu sonuca göre en az gelişmiş ülkelerde ekonomik özgürlük düzeyi yükseldiğinde kişi başına gelir düzeyi de artış göstermektedir.

Çalışmada ayrıca tüketici fiyat endeksi cinsinden enflasyon oranı, doğrudan yabancı yatırım miktarı, kamunun yaptığı nihai harcama toplamının GSYİH'ya oranı ve nüfus artış oranının kişi başına gelir üzerindeki etkisi de analizlere dahil edilmiştir. Analiz bulgularına göre doğrudan yabancı yatırımlar kişi başına geliri pozitif yönlü etkilerken, diğer değişkenler negatif yönlü etkilemektedir. Buna göre en az gelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların artması durumunda kişisel gelir artmaktadır. Enflasyon oranı, kamunun yaptığı nihai harcama toplamının GSYİH'ya oranı ve nüfus artış oranı yükseldiğinde ise kişisel gelir azalmaktadır.

Sonuç olarak, en az gelişmiş ülkelerde kişi başına gelir düzeyinin artırılabilmesi için

öncelikle ekonomik özgürlük düzeyinin yükselmesi için gerekli olan düzenleme, uygulama ve iktisadi politikaların hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Böylece uluslararası iktisadi sistemle entegrasyonu artan bu ülkeler kapalı ekonomi görünümünden kurtulacak ve özel sektörün başını çektiği daha rekabetçi bir ekonomi halini almak için çalışabilecektir. Ayrıca, en az gelişmiş ülkelerde kişi başına gelirin artırılabilmesi için doğrudan yabancı yatırımları arttıracak politikaların yanı sıra enflasyon oranı, kamunun nihai harcamasının GSYİH'ya oranı ve nüfus artış oranının azaltılmasına yardım edecek uygulamaların hayata geçirilmesine de ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

1. AKINCI, M., Yüce, G. ve Yılmaz, Ö. (2014). "Ekonomik Özgürlüklerin İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkileri: Bir Panel Veri Analizi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 14(2): 81-96.
2. ALİ, A. M. and Crain, W. M. (2001). "Political regimes, economic freedom, institutions and growth", Journal of Public Finance and Public Choice, 19: 3-22.
3. ALİ, A. M. and Crain, W. M. (2002). "Institutional distortions, economic freedom and growth", Cato Journal, 21: 415-26.
4. ARDA, M. (2011). "En Az Gelişmiş Ülkeler, Birleşmiş Milletler IV.EAGÜ Konferansı ve Özel Sektör", Dış Ticarete Durum Dergisi, 2: 44-52.
5. ARSLAN, K., (2010). İslam Ülkeleri Arasındaki Ticaretin Geliştirilmesi, İTO Yayınları, İstanbul.
6. ASHBY, N. J., Bueno, A. and Martinez, D. (2013). "Economic freedom and economic development in the Mexican states", Journal of Regional Analysis and Policy, 43: 21-33.
7. AYAL, E. B., and Karras, G. (1998). "Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study". Journal of Developing Areas, 32(3): 327-338.
8. BAKAN, S. ve Kocağ E. K. (2012). "Küreselleşmenin Azgelişmiş Ülkelere Etkileri", Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi 4(1): 283-292.
9. BARRO, R. J. (2001). "Human Capital and Growth", The American Economic Review, 91(2): 12-17.
10. BELASEN, A. R. and Hafer, R.W. (2013). "Do changes in economic freedom affect well-being?", Journal of Regional Analysis and Policy, 43: 56-64.
11. CARLSSON, F., and Lundström, S. (2001). "Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects". Public Choice, 112(3-4): 335-344.
12. CEBULA, R. J., Clark, J. R. and Mixon, F. G. (2013). "The impact of economic freedom on per capita real GDP: a study of OECD nations", Journal of Regional Analysis and Policy, 34: 34-41.
13. CLARK, J. R. and Lawson, R. A. (2008). "The impact of economic growth, tax policy, and economic freedom on income inequality", Journal of Private Enterprise, 24: 23-31.
14. ÇETENAK, Ö., Ö. ve Işık, M. (2016). "Ekonomik Özgürlükler İle Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama", Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi 6(1): 1-16.
15. ÇETİN, R. (2013). "Ekonomik Özgürlüğün Gelir Düzeyi Üzerindeki Etkisinin Panel Veri Analizi Yöntemiyle İncelenmesi", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 8(2): 37- 47.

En Az Gelişmiş Ülkelerde Ekonomik Özgürlüğün Gelir Üzerindeki Etkisi

16. DE HAAN, J., Lundström S., and Sturm J.E. (2005). "Market Oriented Institutions and Policies and Economic Growth: A Critical Survey", Research Paper Series, Thurgauer Wirtschaftsinstitut, March.
17. DE HAAN, J and Sturm, J. E. (2000). "On the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth", European Journal of Political Economy, 16: 215-241.
18. DOUCOULIAGOS, Chris and Ulubaşoğlu, M., A. (2006). "Economic Freedom and Economic Growth: Does Specification Make A Difference?", European Journal of Political Economy, 22: 60-81.
19. GWARTNEY, J., Lawson, R and Hall, J. (2015). Economic Freedom of the World: 2016 Annual Report, Fraser Institute.
20. GWARTNEY, J., Holcombe, R. G. and Lawson, R. A. (2006). "Institutions and the impact of investment on growth", Kyklos, 59: 255-73.
21. GWARTNEY, J., Holcombe, R. G., and Lawson, R. A. (2004). "Economic Freedom, Institutional Quality and Cross-Country Differences in Income and Growth", Cato Journal, 24(3): 205-233.
22. GWARTNEY, J., and Lawson, R. (2003). "The Concept And Measurement Of Economic Freedom", European Journal Of Political Economy, 19: 405-430.
23. HAN, E. K. ve Ayten, A. (2008) Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
24. HECKELMAN, J. C. (2000). "Economic freedom and economic growth: a short-run causal relationship", Journal of Applied Economics, 3: 71-91.
25. HECKELMAN, J. C. and Stroup, M. D. (2000). "Which economic freedoms contribute to economic growth?", Kyklos, 53: 527-44.
26. HENRY, P. B. (2003). "Capital-Account Liberalization, the Cast of Capital, and Economic Growth", The American Economic Review, 93(2): 91-96.
27. HERITAGE Foundation (2016). 2016 Index of Economic Freedom: Promoting Economic Opportunity and Prosperity, The Heritage Foundation, Washington.
28. HSIAO, C. (2003), Analysis of Panel Data, Cambridge University Press, Cambridge.
29. ISLAM, S. (1996). "Economic Freedom, Per Capita Income and Economic Growth", Applied Economics Letters, 3(9): 595-597.
30. ISMAIL, N. (2010). "Income Inequality, Economic Freedom and Economic Growth". European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences, 25: 144-157.
31. JUSTESEN, M. K. (2008). "The Effect of Economic Freedom on Growth Revisited: New Evidence on Causality from a Panel of Countries 1970-1999", European Journal of Political Economy, 24(3): 642-660.
32. KARAGÜL, M. (2010). Tehdit ve Fırsatlarıyla Dünya Ekonomisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
33. LIU, H. and Riyanto, Y. E. (2009). "Ownership of property rights and the allocation of talents", Applied Economics, 41: 3425-36.
34. MATHERS, R. L. and Williamson, C. (2011). "Cultural context: explaining the productivity of capitalism", Kyklos, 64: 231-52.
35. MULHOLLAND, S. E. and Hernandez-Julian, R. (2013). "Does economic freedom lead to selective migration by education?", Journal of

- Regional Analysis and Policy, 43: 65–87.
36. NORTH, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge.
37. PHAM, Ngog T. A. (2016). *Trade and Economic Development: Evidence From Less Developed Countries*, Unpublished Doctoral Thesis, The University of Adelaide School of Economics, South Australia.
38. POURSHAHABI, F., Mahmoudinia, D., and Soderjani, E. S. (2011). "FDI, Human Capital, Economic Freedom and Growth in OECD Countries". *Research Journal of International Studies*, 19: 71-81.
39. POWELL, B. (2003). "Economic freedom and growth: the case of the Celtic tiger", *Cato Journal*, 22: 431–48.
40. SANTHIRASEGARAM, S. (2007). "The Impact of Democratic and Economic Freedom on Economic Growth in Developing Countries: Pooled Cross Country Data Evidence". *Journal of Applied Sciences*, 7(11): 1484- 1489.
41. SARIBAŞ, H. (2009). "Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi". *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 46(538): 7-16.
42. SESRIC (2009). *Economic Problems of the Least-Developed and Landlocked OIC Countries*, The Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries, Ankara.
43. STURM, J. and De Haan, J. (2001), "How Robust is the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth?", *Applied Economics*, 33(7): 839-844.
44. STURM, J. E., Leertouwer, E., and Haan, J. (2002). "Which Economic Freedoms Contribute to Growth? A Comment". *Kyklos*, 55(3): 403-416.
45. TATOĞLU, Ferda Yerdelen (2012). *İleri Panel Veri Analizi*, Beta Yayınları, İstanbul.
46. TUNÇSİPER, B. ve Biçen, Ö. F. (2014). "Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Regresyon Yöntemiyle İncelenmesi", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(2): 25-45.